

maxime quia de illa Gregoria dicitur fugisse, ut sanctimonialis vitæ conversationem quæreret, et ad eum habitum, quem desiderabat, perductam esse; verisimile autem non est Romæ, et Gregorii tempore, nondum fuisse introductam in Ecclesia solemnem sanctimonialium professionem.

33. Quocirca (ut ad secundam probationem respondeam) ex dictis exemplis non cogimur dicere vinculum matrimonii rati fuisse illis temporibus per votum castitatis dissolutum, nam revera omnia illa habent sine hoc effectu convenientem intelligentiam et interpretationem; et nescio an ex illa antiquitate possint clariora vel firmiora exempla adduci, quibus hoc ostendatur. Nam, quod præter illa afferri solet de Euphrasia virgine, nihil probat, quia vix quintum annum ætatis attigerat, quando parentes eam desponsarunt, et ante septennium expletum, monasterium ingressa est, ut ex eodem Metaphraste constat. Ex quibus manifestum est sponsalia illa de futuro tantum fuisse, et nondum plene firma. S. vero Cæcilia, quæ in exemplum etiam adduci solet, servavit quidem post desponsationem virginitatem, non tamen sine sponsi consensu, Deo etiam miraculose cooperante ad illum extorquendum. Neuter autem illorum legitur aut religionis statum assumpsisse, aut post matrimonium votum aliquod vovisse, sed post breve tempus martyrium subiisse. Unde necesse non est ut vinculum matrimonii inter eos fuerit solutum.

34. Adjungi etiam solet ex Gregor. Turon., in Histor. de vita Patrum, cap. ult., exemplum S. Leopardi, qui post sponsalia in remotum locum secessit, ibique solitariam et eremiticam aut monasticam vitam egit; neque enim satis certo nobis constat qualis vivendi modus ille fuit. Ex hoc ergo exemplo verisimilior fit conjectura, quantum spectat ad dissolutionem matrimonii rati per statum aliquem religionis; tamen etiam quoad hoc non est efficax, quia nec satis ibi explicatur qualia fuerint illa sponsalia, de præsentine an de futuro; nec etiam explicatur fuerintne ita soluta, ut sponsa libera manserit ad matrimonium contrahendum, maxime cum nec etiam constet an Leobardus ille votum aliquod emisit, aut verum ac proprium statum religionis assumpsit. Ut vero hæc omnia concedamus, si ille ita factus fuit monachus, ut ab sponsa dissolvi potuerit, unde constat non ita etiam esse monachum factum, ut sponsam ulterius habere non potuerit? Idemque dicere

possumus de illis duobus militibus, qui cum sponsas haberent, monasteria ingressi sunt, referente Augustino, lib. 8 Conf., c. 6; dum enim aliud non additur, semper sponsæ nomen æquivocum manet; potuerunt ergo esse illæ sponsæ per solam promissionem desponsatæ. Deinde de illis etiam refert Augustinus, ipsas etiam exemplo virorum dicasse suam virginitatem Deo; unde constare non potest, se existimasse sponsalium vinculo solutas. Ac denique hic etiam dici potest monachatum illum, sicut præteritum, ita et futurum matrimonium irritare potuisse.

35. Quamvis ergo hæc omnia in rigore vera sint, non tamen negamus hunc effectum dissolutionis matrimonii rati per votum aliquod religionis habere multa vestigia antiquitatis, et fortasse Apostolorum tempore incepisse, ut de S. Thecla diximus, vel ad minimum Spiritum Sanctum variis exemplis indicasse et posse et expedire id fieri, ac propterea id tandem Ecclesiam statuisse et approbasse. Quando autem hoc proprie et in rigore cœperit, incertum est; nunc autem nos solum dicimus, non prius contractum matrimonium quam contrahendum cœpisse per statum religionis irritari. Unde ad secundam probationem illius partis facile concedimus, tempore Eusebii et Gregorii Papæ hoc fieri potuisse; sic enim decretum Eusebii supra interpretati sumus ex mente recentiorum Pontificum; quamquam enim non sit omnino certum, ipsum in illo decreto locutum esse de desponsatis per verba de præsentini, id tamen cum communi sententia libenter supponimus, et tanquam magis pium, et tanquam verisimilius, tum quia si de solis sponsis de futuro Pontifex loqueretur, neque ita absolute et simpliciter, absque alia declaratione, rem adeo gravem voce æquivoca traderet, neque etiam ut rem adeo difficilem, et Pontificia declaratione indigentem, illam proponeret. Et eodem sensu plane loquuntur Gregorius Papa, et Justinianus imperator. Tamen, sicut hi loquuntur de vinculo matrimonii carnalis, ita etiam loquuntur de vinculo veræ professionis spiritualis per solemne votum, sicut posteriores Pontifices et Ecclesiæ consuetudo declararunt. Unde falsum est ad hunc effectum sufficere quamcumque aliam traditionem religiosam simplicivoto firmatam, quia Ecclesia nunquam hoc ita intellexit aut declaravit, et aliunde haberi non potest, ut late probatum est.

36. Ad argumenta alterius partis, probantia eo tempore, quo votum castitatis dissolve-

bat matrimonium ratum, nondum irritasse matrimonium post contractum, respondemus primo generaliter negando assumptum; supra enim ostensum est tempore Innocentii I jam fuisse in Ecclesia votum aliquod religiosæ castitatis irritans matrimonium post contractum. Fuit autem Innocentius quoad hæc fere æqualis Eusebio, quia, licet centum fere annis posterior fuerit, tamen de illo tempore non est controversia, nec Innocentius eam tradit ut rem novam, suo tempore inventam, sed ut antiquam, et consuetam in Ecclesia; præterquam quod inferius antiquitatem hanc usque ad ipsos Apostolos perducere conabimur. Secundo, licet gratis demus Patres in illo argumento citatos loqui de personis, quæ vota simplicia tantum emisissent, non sequitur, aut nullum alium vovendi modum eo tempore fuisse in tota Ecclesia, aut easdem personas, quæ illud tantum genus votorum emisissent, per illa potuisse a matrimonio rato, vinculo dissoluto, separari; nullum est enim testimonium quod utrumque simul eisdem personis attribuat, quod tamen necessarium erat ut solida esset probatio. Itaque, fieri potuit ut in aliqua provincia, ut, verbi gratia, in Cypro, ubi scripsit Epiphanius, non esset eo tempore usus religionum per vota solemnia dirimentia matrimonium post contractum. Hoc tamen posito, consequenter dicendum est ibi non fuisse consuetudinem ut dissolveretur matrimonium præcedens per talia vota, quia non est verisimile prius illud quam hoc alicubi incepisse, propter probationes superius adductas. Fieri præterea potuit ut in eodem loco et tempore fuerint varii modi vivendi cum voto castitatis, sicut nunc esse videmus; et ideo, licet aliqui Patres antiqui permittant, ut validum, matrimonium contractum post votum castitatis, non sequitur eo tempore nullum aliud genus voti fuisse, quia non oportet ut Patres de omnibus ubique loquantur, quas responsiones fere attigit in simili Hugo de S. Victore, lib. 2 de Sacr., part. 11, cap. 10.

37. *Satisfit Patribus in contrarium allegatis.*—Tertio vero, ut hæc clariora fiant, et Patres melius intelligantur, ad singula eorum testimonia respondere necesse est. De Athanasio, Bellar., l. 2 de Monac., c. 34, pro comperto habet Athanasium loqui tam de Episcopis, quam de monachis qui filios genuerunt, et reprehendere illos perditæ viventes; non caret tamen expositio difficultate, propter ea quæ in argumeto objecta sunt, et præterea

quia in omnibus aliis membris, quæ ibi contraponit, nunquam utitur verbis significantibus vitium, sed vel rem bonam, vel indifferentem, unde nullo verbo utitur quod reprehensionem indicare videatur, neque in eo loco hoc intendebat, sed solum explicare in utroque statu posse actiones magis vel minus perfectas inveniri. Est ergo mihi valde verisimile, Athanasium loqui de legitima procreatione filiorum in matrimonio, non tamen loqui de matrimonio post monachatum contracto, sed antea, quod ex verbis ejus colligo, sic enim ait: *Multi quoque ex Episcopis matrimonia non inierunt, monachi contra parentes liberorum facti sunt.* Certe prior pars, de Episcopis, ante Episcopatum acceptum intelligenda est, nam post Episcopatum acceptum non multi, sed nulli omnino Episcopi matrimonia inierunt, ut in sequentibus hoc libro ostendemus; ergo altera etiam pars, qua dicit monachos (scilicet aliquos) parentes liberorum factos esse, recte intelligitur, in matrimonio id fecisse, sed ante monachatum contracto; unde quod subdit: *Quemadmodum vicissim Episcopi filiorum patres, et monachos generis potestatem non quæsisse,* recte intelligitur de Episcopis, qui antequam consecrarentur, unius uxoris usum habuerunt, et de monachis, qui perpetuo matrimonio abstinerunt; hoc enim est, *generis potestatem non quæsisse*, id est, generandi facultatem, quæ in matrimonio datur. Est autem illa antithesis, hoc modo explicata, sufficiens et accommodata intentioni Athanasii, quæ erat persuadere, viros perfectos et imperfectos posse in utroque statu inveniri, vel ad illum assumi.

38. Ad Epiphanium, jam supra, c. 4, concessum est Epiphanium ibi loqui de virginibus voventibus votum simplex castitatis; quamvis improbable non sit, quod Bellarminus ait, cum Epiphanius dicit, *melius esse lapsum a cursu palam sibi uxorem sumere secundum legem*, non loqui de virginibus ex voto, sed de virginibus quæ alia occasione innuptæ manent, vel sua voluntate, vel necessitate; ita enim paulo ante exposuit illud: *Si nupsit viro, non peccabit*, inquit illam virginem dici, quæ non est dicata Deo, sed propter penuriam raritatis in illo tempore eorum, qui Christo credebant, necessario sic fiebat. De hujusmodi ergo virgine intelligi potest, quod postea subdit, si contingat illam labi, et scortari incipere, melius esse ut post unum stupri lapsum publice maritum accipiat, quam

quod sub specie continentiae plura similia peccata committat. Nam de aliis virginibus per votum consecratis Deo jam dixerat illis esse nuptias interdictas. Sed sustinendo priorem sensum, qui planior videtur, dicendum est Epiphanium non necessario ibi loqui de omnibus virginibus, vel continentibus, sed de laicis; quæ enim necessitas cogit nos, ut dicamus eum comprehendere omnes, etiam proprie religionem professas? nam, licet eas vocet dicatas Deo, hoc etiam convenit in eas, quæ solum per votum simplex se dicant Deo; eo vel maxime quod tale votum interdum fit publice, et cum solemnitate accidentali, quæ suo modo consecratio virginitatis dicitur, absque professione tamen religionis. Nam de similibus loquitur etiam Paulus, quem Epiphanius citat, 1 Timot. 5: *Adolescentulas viduas devota, usque ad illud, habentes damnationem, quod primam fidem irritam fecerunt.* Itaque ex hoc loco solum habetur Epiphanium tacuisse quidem de voto solemnii, et de ejus efficacia, non vero illud negare, aut non agnovisse.

39. Idem dicendum est ad testimonium Augustini, quod supra etiam explicatum reliquimus, et cum communi sententia diximus de voto simplici esse intelligendum. Quanquam enim (ut ibi etiam dixi) aliqui contendant Augustinum ibi non agere de nuptiis factis contra votum, cum dicit illas esse validas, sed simpliciter de secundis nuptiis, quæ expositio, si vera esset, facilius expedit præsentem difficultatem. Nihilominus negare non possum ibi docere Augustinum validas esse nuptias contra votum factas. Quod ita pro constanti habuit Gratianus, ut in c. 2, dist. 27, ita sententiam August. retulit, *quidam nubentes post votum, etc.*, cum tamen hæc particula, *post votum*, apud Augustinum non legatur; quia illa verba Augustini in d. lib., c. 11, æquivalentia sunt: *Non possum dicere a proposito meliorem lapsas, si nupsissent, feminas, adulteria esse, non conjugia;* nam per propositum melius manifeste votum intelligit, et ideo deficere ab illo lapsum appellat, quem statim dicit esse pejorem adulterio; quia est *lapsus a castitate sanctiori, quæ vocetur Deo.* Non ergo sine causa ita intellexerunt Augustinum omnes non tantum moderni, sed etiam antiqui, et inter eos etiam Hugo de S. Victor., d. lib. 2 de Sacramentis, p. 11, cap. 12, ubi cum Augustini auctoritate premeretur, prius dixit Augustinum fortasse fuisse locutum juxta morem sui temporis,

nunc autem id dici non posse. Quæ responsio supponit Augustinum loqui de voto et professione religionis, et concedit tunc non habuisse hunc effectum. Quo posito, nos in præsentem respondemus consequenter fuisse dicturum Augustinum talem professionem non dissolvit tunc prius matrimonium ratum; nec potuit ex Augustino aliud colligi. Quia vero illa responsio plus admittit quam necessarium sit, et fortasse quam rei veritas habeat, ut ex Cypriano et aliis colligi potest, ideo respondet secundo idem auctor Augustinum loqui de viduis quæ post votum occultum, non de iis quæ post votum publicum nubunt, quod sano modo intelligendum est, juxta supra dicta de voto simplici et solemnii. Loquitur ergo Augustinus de viduis quæ in statu viduitatis permanent, et illum per votum castitatis simplex Deo consecrant. Et de iisdem videtur loqui in lib. de Sanct. Virginit., cap. 33, dum de his viduis dicit aliquando non nubere, non quia non optent, sed quia impune non possunt, ubi non dicit simpliciter non posse, id est, sine peccato dedecoris et infamiae; de illis autem quæ omnino statum mutant, et religiosæ fiunt, ibi nullam mentionem facit. Neque propterea cogimur dicere Augustinum non cognovisse alium vendi modum, qui in proprio statu religionis tunc fieret. Nam in Psal. 75 distinguit simpliciter virginitatem vel castitatem voventes, ab his qui, relictis omnibus, vovent ire in vitam communem, et societatem Sanctorum, quo nomine religionem significare videtur. Et in Concilio Carthagin. IX, ubi Augustinus interfuit cum aliis Patribus, can. ult., specialis mentio fit viduarum, quæ se devoverunt Domino, et, veste laicali abjecta, sub testimonio Episcopi et Ecclesiæ, religioso habitu apparuerunt; in qua descriptione significatur alias fuisse viduas mere seculares et laicas, quæ interdum etiam cum voto in eo statu permanebant; nec videtur Augustinus de prioribus loqui in prædicto libro, ut ex discursu illius constat, probabileque est illarum votum solemnne fuisse, ut in prædicto canone indicatur, et in Concilio Tolet. IV, cap. 55 et 56, quamvis non sit certum, quia, ut supra tetigi, aliquando viduæ, publice et cum externo apparatu voventes castitatem, simplex tantum votum emittebant, et ideo in antiquitate hæc duo discernere sæpe difficile est, ut infra videbimus.

40. Ad Hieronymum, respondeo in illa epist. 22 sine dubio loqui ad virginem laicam, quæ

in domo sua virginitatem servabat, quam per votum Deo consecraverat, et ideo non dubito quin votum illud simplex fuerit. Unde illa verba, quæ in argumento citantur, de sociis seu famulabus intelligi possunt in eodem statu viventium. Quia vero Hieronymus indicat illas non solum valide, sed etiam licite potuisse nubere, dicatque illis proponendum esse illud Apostoli: *Melius est nubere quam uri*, rectius dicitur loqui de illis, quæ virginitatem non voverant, sed tantum eam servabant imitatione dominarum, et postea nubere cupiebant, sub eo colore, quod onerosum esset aliis servire; hoc enim est, quod ait, *si qua simul fugiens servitutem, etc.* Postquam hic locus ex alio simili supra tractato commode explicari, ex epist. 8 ejusdem Hieronymi, in ult. verb. Quod vero de Malco ex eodem Hieronymo affertur, nullius momenti est; nam, licet Malcus esset inhabilis ad matrimonium, potuit merito illam rationem tacere, quam fortasse infidelis herus non intellexeret, et aliam proponere, quæ sufficiebat, et facilius solo lumine naturæ percipi poterat. Sed demus Malcum illum non talem fecisse professionem in monachatu, quæ ipsum inhabilem ad matrimonium redderet, numquid propterea cogimur dicere nullum tunc fuisse religionis statum, qui hunc effectum haberet, aut illum, quem Malcus habebat, sic explicatum, fuisse sufficientem ad matrimonium ratum dissolvendum? nulla sane conjectura est quæ hoc ostendat.

41. Ad Gregorium, respondeo primo tres illas sorores patris sui non fuisse religionem veram professas, sed solum privatam vitam cælibem egisse; quod ex illis verbis colligi potest: *In domo propria socialem vitam ducebant;* et ex illis: *Conductorem agrorum suorum postmodum maritum duxit.* Ex quibus manifeste constat illas non renuntiasse bonis propriis, ac proinde nec moniales fuisse, nec seculo mortuas omnino fuisse. Quocirca, si in eo statu ad futurum matrimonium inhabiles omnino non erant, nec ad dissolvendum præcedens matrimonium sufficientem statum habebant. Adde, ex narratione Gregorii non satis constare an matrimonium illud Gordianæ validum fuerit; nam in fine illius homiliæ indicat Gordianam illam fuisse damnatam, cum eam dicit ab excellentia sanctimonialis habitus ad pœnam contrivisse.

42. Solum superest historia relata a Petro Damiano, ad quam respondemus, facile posse in contrarium retorqueri, nam videtur ex ea

colligi matrimonium illud non fuisse validum, quandoquidem ille, qui monasterium dimiserat, et uxorem duxerat, cum esset morti vicinus, ut posset tanti delicti dignam pœnitentiam agere, ad monasterium reportari expetiit, habitumque monachatus, et pœnitentiam de suis pravitatibus accepit. Quod tamen illi necessarium non fuisset, si matrimonium validum extitisset; sufficeret enim ut de peccato commisso doleret, imo nec licuisset invita uxore, quia, ut ibi significatur, matrimonium illud consummatum fuit.

43. Ex antiquis ergo Patribus vel historiis nihil solidum, quod ad rem præsentem faciat, accipi potest; nec etiam ex decretis Conciliorum aut Pontificum antiquis; nam, sicut in illis aliquando indicantur vota virginum aut viduarum non irritantia matrimonium postea secutum, ita etiam in aliis locis significantur vota sufficientia, ut videbimus. Nullum autem vel minimum indicium ex eis accipi potest ex prædictis decretis, ad ostendendum in aliquo tempore vel statufuisse sufficiens ad dirimendum matrimonium prius contractum, non inhabilitando personam ad subsequens matrimonium. Nec denique ratio, quæ ultimo loco subjungitur, aliud probat, quam non simpliciter repugnare separari hos effectus, quod gratis admittimus, et de facto constat aliquod votum irritare subsequens matrimonium, quod non dissolvit præcedens, ut patet in voto ordinis sacri. Negamus autem e contrario aliquando factum esse, quia nec rationabile erat, neque expediens, ut aliquod votum dirimeret matrimonium factum, quod non impediret faciendum, vel quod persona liberaretur a vinculo matrimonii, rumpendo jus alteri acquisitum, relicta habilis ad contrahendum cum alia, ut satis explicatum est.

CAPUT VII.

UTRUM VOTUM SIMPLEX CASTITATIS VIM HABEAT AD DISSOLVENDA SPONSALIA DE FUTURO.

1. *Varii modi præsentis difficultatis.* — Variis modis potest hoc votum fieri, scilicet, ante, vel post sponsalia, quæ et simplicia et jurata esse possunt; fieri etiam potest ut post sponsalia, subsecuta sit virginis defloratio spe futuri matrimonii, aut alii actus, vel nimia familiaritas quæ nomen illius obscuret, eamque minus idoneam ad contrahendum